

A világ – rajzban

Elő emlékeztet rajzát négy éves korában készítette. Házacskát kanyarított, virágcsereppel az ablakban, a ház mellett léckerítés, fák, kanyargós utacska – filctollal a nagymama kitöltött, lebélyegzett, okmánybéllyel szentesített útlevélkérdő lapjának margójára. Biztattuk a nagyt, ne legyen elkeseredve, a kérelem azért jogos, s legalább az ügyintéző is mosolyoghat. Ránéz majd a házacska, talán még gyerekkora kedves meséi is elősejlenek a múltból, talán még a ráncok is kismulnak kis időre az arcán...

Aztán jött a „virágkorszak”, megannyi seholnincs, pompázó színekkel megrajzolt formával, és jöttek a tarka tollú, egyenesen hátranyújtott lábbal repülő madarak. Az ember rájuk nézett s arra gondolt, de jó is volna madárnak lenni. A királykisasszonyok – szemük csillag, arcuk piros alma – már a kisiskolás rajzai. Számátalan változatban készült, attól függően, mikor, milyen kedve s milyen vágya volt az alkotónak. Felnőtt ésszel azt hihetnénk, egyik királykisasszony olyan mint a másik, pedig dehogy is. „Látod, ez még kicsi, iskolás mint én, azért van copfja és pici koronája. Ez meg Agnetha Fáltskogra hasonlít, tudod az Abbából, hosszú szőke a haja és nagyon díszes a koronája. Emezt meg olyan, mint te, anyuci, pontosan veled egyidős, az ő koronája a legeslegnagyobb.”

Anyu átruccan a mosogatás mellől a mesébe, Benci királyfi lesz, és diadalmasan vonul macskájával a kacsalábon forgó vár felé. „Vagy inkább az autót rajzoljam oda?” A családot ábrázoló rajz viszont elárulja, hogy nem mindig ilyen készséges; ha a kisöccséről van szó, Merti nem kell ahhoz pszichológiai tanulmányokat folytatni, hogy az ember észrevegye, féltékeny a hivatalosan életbe pottyant kicsire. Évekig ő volt a család személfénye, az egyedüli gyerek, a kis betolakodó kifúrta pozíciójából. De meg is kapta a magáét, hiába próbálta ellene: „Az én családom” címmel megjelölt rajzon alig fér a lapra, annyira apától, anyától távol, a papír legeslegszélére lett odakanyarítva. Viszont ő, a rajz alkotója, boldogan mosolyog anyu mellett, aki – csodák-csodája, színes ceruzából megszületve – majd egy fejjel magasabb lett apunál.

Ahány rajz, annyi dokumentum a gyerek érzelmeinek gondolatvilágának, érdeklődésének változásairól, elárulják örömet és bánatát, csalódását és meglepetését. Megfesti az őt körbefogó világot, az iskolát, az otthonát, a kirándulást, az állatkertet – mindent, ami foglalkoztatja, ami jó vagy rossz élményt nyújtott számára. A valóság a képzelettel keveredik, megjelenik a szemmel nem látható: akárcsak

a szürrealista festményeken. A színek gazdagabbak, mint valójában, a méretek, a formák feleselnek egymásnak, de soha nem oktanul. Minden vonásnak értelme van, csak tudjunk olvasni a rajzokból.

A lélektan és a pszichiátria vizsgálati eszközei között tartja számon a rajzoltatást, a rajzok „elolvasását”. Különböző korú gyermekek rajzait adták nemrég a kezembe a szegedi gyermeklélektani intézetben. Vegyünk csak szemügyre néhány családbárázást! A kilenc éves K. Andris rajzán egy férfit látunk krampusz képében, Andris édesanyja előző házasságából született. Az új apa nem lehet túlságosan kedves a gyerekek számára, minden bizonyosan nagyon szigorú. A kisfiú tart tőle, azért rajzolta ilyen ijesztőnek.

Az ötéves V. Zsófi rajza érettségével, komponáltsággal kitűnik a többi közül. A vonásokból olyan lendület árad, hogy a mozgás illúzióját keltik. Zsófi és kistestvére boldogan táncol a karácsonyfa mellett. Az anya feléjük lép, kezében ajándék, mögötte – alakjának csak a fele fért a rajzra, mintha nem tartozna szorosan a családhoz – az apa. A kislány szülei elváltak, az apa csak alkalmanként tölt néhány órát a gyerekekkel, a karácsonyt évek óta nélküle ünneplik. Zsófi rajzában a ki nem mondott vágy: de jó lenne, ha apa is velünk volna.

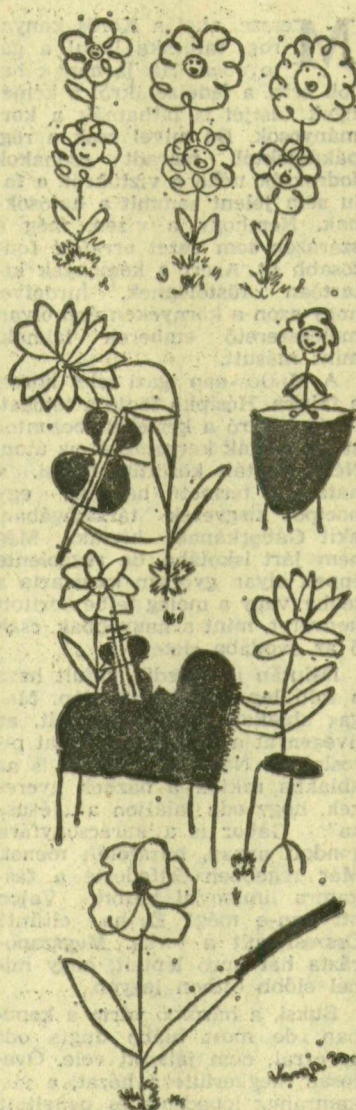
Z. István egy hatalmas, cukorkával, csokoládéval feldíszített, gyertyákkal, csillagszórókkal pompázó fenyőt formált, amikor le kellett rajzolni, milyennek képzi a karácsonyt otthon. Egyedüli figuraként magát tette a képbe, körülötte dobozok, autók, ajándékok, amennyi az órása fától a lapra elfért. Z. István állami gondozott, mindannyiszor az intézetben ünnepli a karácsonyt. S az intézeti közös fenyő csillagszórói mögül nem sikerült meglátnia, milyen is a karácsony otthon.

Nagycsoportos óvodások rajzai fekszenek előttem az íróasztalon. Kollégáim élvezettel szemezgetnek belőle, egyikük kommentálja a látottakat. „Az én családom mindig együtt van, együtt megyünk a felvonulásra is. Kisöcsém apu nyakában ül, zászlót lobogtat, mindenki mosolyog, nevetnek a házak is, azért ilyen színesek, és vidáman csilingel a villamos, zümmögnek az autók.” Mondom a kollégáimnak, támadt egy ötletem – a címet ellopjuk az óvodásoktól –, rajzoljuk le a családjukat, s magunkat, ahogy közöttük élünk.

Nem vállalták: „Ne hülyéskedj, neked most egy vidám, pozitív befejezésre van szükséged...”

Mi már nem tudunk rajzolni – legalábbis úgy, nem.

LADÁNYI ZSUZSA

Lódi Ferenc

Hátrányos helyzetűek...

Akkor nehéz volt megértenem, aztán meg elfelejtettem az asszony kétségbeesését. Jött magyarázatért, kért protekciót az igazgatóhoz, intézményem el, hogy kitöröljék a papírokról az ő nagy megaláztatását. Általános iskolás fiának a neve mellé minden hivatalos papírosra odaírták: hátrányos helyzetű. Az anya azt tudta, hogy bár heten vannak és szűkösen él a család, neki minden ereje-törődése arra megy, hogy megkapják a gyerekek, amire szükségük van. Mi jogon mondják most ki rá: nem képes úgy nevelni, ahogy mások a magukét?

Amikor azt mondjuk: „társadalmi probléma”, ritkán gondoljuk végig, hogy mit jelent a szóban forgó közös gond az egyeseknek. Az előbbi példa egy a sok közül arról, hogyan érzékelik az emberek azokat a társadalmi erőfeszítéseket, amelyekkel a tanulás egyenlő esélyeit igyekezünk megadni – mindenkinek. Sorolhatnánk egyéb szélsőséges reakciókat is. Példákat, amelyeknek szereplői visszaélték az irántuk nyilvánult segítő-készséggel, nem használták, hanem kihasználta; beszélhetnénk a bürokráciának köszönhető torzulásokról, valóban méltánytalan megkülönböztetésekről. Sokan nyelhetek keserű pirulákat külföldi érzékenységekre, miatt ilyen-olyan, elhibázott, vagy sikeres akciók zajlottak a társadalmi mobilitás egészségének fenntartásáért.

És manapság is roppant a felelősségük mindazoknak, akik ezzel a „nehéz kérdéssel” foglalkoznak. Pedig bizvást mondhatjuk: vége annak a kapkodásnak, ami például a szegényet elcsúszó asszony panaszkodásának idején, hét-nyolc éve volt. A szervezett rendszerben folytatott segítő akciók meg egyre eredményeket hoznak. Például a Felvételi Előkezdő Bizottság (FEB) működése.

Az állami bizottság Irányítja a fizikai dolgozók gyermekeinek előkezdését – a felvételi. 1975-ben alakult, hogy a különféle társadalmi akciókat irányítható egységgé szervezve se-

gítsen méltányos arányokat teremteni; hogy többen bejuthassanak az egyetemre-főiskolákra olyan tehetségek is, akik rajtuk kívülálló okok miatt, a segítség nélkül, kívülrekednének. A bizottság bölcsészkar országos központjának irányító Szege-den dolgoznak, az elnöke dr. Nagy József egyetemi docens.

Hol tart ma a FEB munkája? Miként és milyen mértékben képes elősegíteni a kíváncsi és szükséges társadalmi mobilitást? Milyenek a terveik? – erről kérdeztük.

Ezekre a kérdésekre mi is folyvást keressük a helyes válaszokat. A bölcsészkaron tanulónak 36 százaléka volt fizikai dolgozók gyereke, amikor a legkevesebben voltak. Ma ugyanez az arányszám: 46 százalék. Nem mondom, hogy ez kizárólag az előkészítő eredménye: de az is, biztos vagyok benne. Miután kialakult, majd finomodott a szervezeti rend, több energiát tudunk fordítani a munka tartalmi tökéletesítésére. Úgy hiszem, már közismert, hogy működésünk két formája: az előkészítő táborok, valamint az úgynevezett levelezés. Ez utóbbit az lent, hogy adott tantárgy témáiból feladatokat kapnak és oldanak meg a felvételre jelentkezők. A kimunkált feladatgyűjteményeket a bölcsészkaron füzetekbe gyűjtöttük. Ezeket kell átadnunk az új középiskolai tantervek megjelenésekor. Módszertani újdonságként ezúttal olyan feladatbankokat terveztünk, amelyek révén sokoldalúan lehet felkészülni egy-egy témából, hiszen változatosan, rugalmasan használhatjuk a feladatokat. 1980-ban látunk hozzá ehhez a munkához.

Nemrégiben országos konferenciát rendeztek Szege-den, amelyen a másik munkaforma, az előkészítő tábor volt a téma.

Pályázatot hirdettünk, amelyben a nyári és tavaszi táborok oktatói rendszereztek, végiggondolták a módszertani kérdéseket, az oktatás tartalmi témáit tantárgyanként, a kapcsolódó kulturális programok szervezését, minőségét. Vaskos füzetet jelentettünk meg a pályázati anyagból, abban a reményben, hogy ki-ki a leírtak szerint végzi ezt a munkát. A kötet alapján, amelyben tantárgyi programok is vannak, tantervi útmutatókat szeretnénk elkészíteni.

Hogyan vélekedik, mint pedagógiai kutató: vajon meg lehet oldani véglegesen, hogy a felvételi fiatalok között méltányos arányban legyenek a fizikai dolgozók gyerekei? Vagy, talán tágtva ezt a kört: a hátrányos helyzetűek?

Ezt meg kell oldani. Könyvnyű persze kimondani. Elvi vitának nincs is helye, a dolog sürgető és szükségszerű; a „hogyan?” már fogas kérdés. A gyakorlatban számos a gondunk. Pillanatnyilag terveket készítnak elő. Úgy véljük, egy éves intenzív előkészítő tanfolyamok-kaj jutunk a végleges megoldáshoz. Az előkészítő táborok résztvevői közül kiválasztanánk azokat, akiket ugyan nem vettek fel, de elég magas pontszámot értek el. Azokra is figyelnénk, akik közülük valóban hátrányos helyzetűek, mondjuk nem kvalifikált szakmunkások, hanem segédmunkások gyerekei, vagyis az egyetemmel több lépést ug-ranak. Szerény ösztöndíjat kap-nának, kollégiumot, heti 5 napos intenzív munkát, kemény otthoni feladatokat. Ez az új forma tulajdonképpen: előkészítő évfolyam. Van már ilyen, csak nem legálisan. A sikertelenül felvételizett, nem fizikai dolgozók gyerekei ugyanis magánórán ké-szülnek fel az egy év múlva kö-vetkező vizsgára. Ez az, amit nem tesznek, nem is nagyon te-hetnek a fizikai dolgozók gyere-kei. Elmennek dolgozni. Azt re-méljük, hogy az egy éves előké-szítő után viszont helytállónak, célt értenek ők, és mi mindany-nian.

SULYOK ERZSÉBET

Sirató

Meggyűlölek, ha mégis meghalsz, anyám is gyűlöltöm. Ujjamon tíz köröm... Kikaparnám ma is, ha tudnám. Mert anyás voltam s lennék újra Pótolhatnád. Tudod? Fogi fel! Elájulok; szívedben nincs már irgalom se. Testemet kígyók marják végig, haragnak és falnak. Vége már a dalnak, mit elkezdtünk, de széttört, szegény.

Nincs szálamom, se megbocsátás, csak gyűlölet, harag. Tárgya, alanya vagy s nyugtalanságom ilhetője.

Szeretném látni hősín arcod és belesínni még. Ha én már nem; ki véd? Megtestesült a béke bennem.

Készül szívemben pogány zsoltár. készül, hogy meghalok, mint tajtékos habok vihar után, a partra verve.

Készül, hogy elmulatsz egy éjjel... Rám ismer a primás. Nincs levél, se frás, nincs semmi. Voltál s messze vagy már.

Flitvett mind a bárányfelhőt. Kitaláltuk őket, mint a mesét. Öld meg a jéggyapjast, a kicsi szépet.

Nagy s' rhatnékok szorongatniak, könnyem sós meg édes. Néked már kevés ez. Ave Maria, mindörökre.

